

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Mezinárodní teritoriální studia

Bakalářská práce

2021

Lucie Kenkušová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

**Portugalská koloniální správa a její dopady na
angolskou společnost**

Bakalářská práce

Autor práce: Lucie Kenkušová

Studijní program: Mezinárodní teritoriální studia

Vedoucí práce: PhDr. Barbora Menclová

Rok obhajoby: 2021

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne: 22. 7. 2021

Lucie Kenkušová

Bibliografický záznam

KENKUŠOVÁ, Lucie. *Portugalská koloniální správa a její dopady na angolskou společnost*. Praha, 2021. 35 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra amerických studií. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Barbora Menclová.

Rozsah práce: 72 601 znaků

Anotace

Tato práce se zabývá portugalskou koloniální správou v časovém vymezení existence Estado Novo (1926-1974). Důraz je kladen na společenské důsledky koloniální administrativy, konkrétně je zde blíže rozebrán příklad nového uspořádání společnosti v Angole. Autorka se rovněž zabývá úspěšností asimilace domorodého a bělošského obyvatelstva v portugalských koloniích. Příkladně je zde analyzován vliv odděleného koloniálního školství a z toho vyplývající nemožnost angolského obyvatelstva vytvořit si vlastní elity. Utvoření nových společenských vrstev vytvořených Portugalci je v práci dáváno do souvislosti se vznikem odboje proti portugalské správě kolonií. Autorka zde obhajuje tezi, že tvrdá koloniální politika, a neochota Portugalců pružně reagovat na potřeby obyvatelstva v koloniích, napomohla radikalizaci společnosti.

Annotation

This bachelor thesis deals with the execution of Portuguese colonial administration during the period of the New State (1926-1974). Especially emphasised are the social consequences of the colonial administration, which are demonstrated on the example of the creation of a new social structure system in Angola. The author also elaborates on the success rate of assimilation of the native and white population in Portuguese colonies. As an example, the author gives the analysis of the colonial education system, which was segregated, therefore preventing the native population to form their own intelligence. The creation of the new social structures are put into context with the formation of liberation movements. The author argues that it was the rigid colonial administration of Portugal, which was unable to reflect the needs of the population in the colonies that prompted its radicalisation.

Klíčová slova

Portugalsko, Estado Novo, Angola, osvobozené hnutí, MPLA

Keywords

Portugal, Estado Novo, Angola, liberation movements, MPLA

Title/název práce

The Portuguese colonial administration and its consequences on the Angolan society

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Barboře Menclové za odborné vedení, za její cenný čas a otevřený přístup při revidování práce.

Obsah

Obsah

Úvod	2
1. Portugalský kolonialismus.....	5
1.1. Koncept portugalské koloniální správy.....	7
1.1.1. Problémy portugalské koloniální správy	8
2. Změny v portugalské koloniální správě.....	10
2.1. Portugalská koloniální správa za Estado Novo	10
2.2. Zhrucení Salazarova režimu.....	11
2.3. Mezinárodní izolace Portugalska	14
3. Odkaz portugalské koloniální správy v angolské společnosti	16
3.1. Utváření nové angolské společnosti.....	16
3.2. Oddělení vzdělávacího systému.....	19
3.3. Oddělení právního systému.....	20
3.4. Formování opozice.....	21
3.5. Osvobozenecká hnutí	22
3.5.1. Lidové hnutí pro osvobození Angoly (MPLA).....	25
3.5.2. Nejednotnost osvobozeneckých hnutí	28
Závěr.....	29
Summary	31
Použitá literatura.....	32
Teze bakalářské práce.....	35

Úvod

Překládaná bakalářská práce se zabývá analýzou koloniální správy Portugalska v jeho afrických koloniích. Zvláštní důraz je zde kladen na společenské důsledky portugalské koloniální správy. V práci je blíže rozebrán příklad koloniální správy Angoly. Autorka práce se domnívá, že nové sociální struktury vytvořené Portugalci, především pak podřadné postavení domorodého obyvatelstva, znázorněno například segregací vzdělávacího systému, byl jeden z faktorů radikalizace angolské společnosti a následně vzniku osvobozeneckých hnutí.

Práce operuje s hypotézou, že portugalská koloniální správa Angoly byla značně zanedbána, což zanechalo trvalé důsledky přetrvávající až do současnosti. Zanedbání koloniální správy lze přičítat řadě faktorů. Velký podíl na něm má skutečnost, že během druhé poloviny své existence se první Portugalská republika nacházela ve stavu nepřetržité politické a ekonomické krize. Vysoká inflace a devalvace měny se ukázaly jako nepřekonatelné problémy, které vedly k rychlému střídání administrativ. Příchozí kabinetů, které byly povinny předkládat manifesty deklarující své záměry, se vždy soustředily na finanční krizi. Vzhledem k tomu, že jejich funkční období často netrvalo déle než několik týdnů, měly jen zřídka čas zabývat se koloniální správou, která byla často podceněna.

Za vlády Salazara došlo k výrazným změnám v koloniální správě. Prakticky veškerá autonomie kolonií byla potlačena a došlo k jejich velmi úzkému spojení s metropolí. Ač Salazar deklaroval pokusy o asimilaci, vytvoření jednotné společnosti se nikdy nepodařilo.

Jelikož Portugalsko zastávalo velmi rigidní koloniální politiku, která nedovolovala prakticky žádné změny ve správě země, neměli Angolané možnost legitimního sebeurčení. Během šedesátých let vyústila angolská touha po změně v koloniální správě ve vznik tří osvobozeneckých hnutí. Všechna tři hnutí se zrodila v reakci na odpor proti portugalské koloniální politice. Hluboké schizma, které hnutí rozděluje, můžeme nalézt jak v etnické roztržitosti Angoly, tak jde i o výsledek portugalské koloniální politiky. Hnutí byla hendikepována všudypřítomnou tajnou policií a nedostatkem zdrojů. I kvůli těmto skutečnostem nedokázala většina z nich překlenout hranice svého etnika nebo regionu.¹

Cílem hnutí byla změna portugalské koloniální administrativy a získání větší míry politické

¹ John A. Marcum, "Lessons of Angola.", *Foreign Affairs* 54, č. 3 (1976): 407–425, <https://www.jstor.org/stable/20039585?origin=crossref&seq=1> (staženo 8. července 2021).

reprezentace pro domorodé obyvatele. Po tvrdém potlačení jakýchkoli snah o změnu ze strany portugalské vlády se začala národně osvobozenická hnutí radikalizovat a uchylovat k násilí. Samotná osvobozenická hnutí však nedosahovala větších úspěchů.

Změnu v koloniální administrativě přinesla až kombinace dvou faktorů – vnitropolitického převratu v Portugalsku a mezinárodního klimatu, naladěného v neprospěch portugalské koloniální politiky. Klíčový byl rok 1974, kdy došlo ke střídání kabinetů a odchodu Salazara, což znamenalo naději pro novou koloniální správu, či dokonce pro nezávislost kolonií. Kvůli své nezdařilé koloniální správě bylo Portugalsko také pod velkým mezinárodním tlakem. Ač Portugalsko odmítalo tvrzení, že v jeho koloniích dochází k utlačování domorodého obyvatelstva, zprávy OSN vypovídaly o opaku a Portugalsko se dostávalo do mezinárodní izolace.

V práci jsou blíže rozebrány okolnosti vzniku hnutí MPLA. Analýza tohoto hnutí byla vybrána z toho důvodu, že v procesu jejího formování jsou zřetelné nové sociální struktury vytvořené Portugalci. Strana totiž nevznikla z řad domorodých černošských obyvatel, ale její vůdci byli především smíšeného původu.

V práci je využívána deskriptivní metoda, zejména pro objasnění historického kontextu. Samotný výzkum, potřebný pro potvrzení stanovené hypotézy, je následně prováděn na základě analýzy sekundárních zdrojů, většinou knih a článků publikovaných na toto téma. Jedná se rovněž o případovou studii, kdy je rozebrán dopad portugalské koloniální správy na konkrétním případě Angoly, konkrétně angolské společnosti.

Základ sekundárních zdrojů tvořily publikace expertů na portugalskou kolonizaci v Africe jako například Johna A. Marcuma (*Lessons of Angola* či *The Anguish of Angola: On Becoming Independent in the Last Quarter of the Twentieth Century.*) nebo Douglase Wheelera (*Origins of African Nationalism in Angola: Assimilado Protest Writings, 1859–1929*).

Limity práce spočívaly v těžko dostupných zdrojích přímo z angolského prostředí. Autorka proto musela vycházet především ze sekundárních zdrojů, popřípadě studií zpracovaných na zahraničních univerzitách. Podařilo se ale práci obohatit například i o překlady děl intelektuálů jako je Cabral Amilcar (*National Liberation and Culture*) nebo portugalských politiků jako je António de Spínola (*Portugal e o Futuro*).

Většina zdrojů je cizojazyčných, avšak velmi důležité byly i publikace českých autorů,

například docenta Jana Klímy (především kniha *Dějiny Portugalska*) nebo Karla Laciny (*Nejnovější dějiny Afriky*).

Problematika portugalského kolonialismu bývá často zastíněna mnohem rozsáhlejším a známějším britským či francouzským kolonialismem. Hlavním přínosem této bakalářské práce by proto mělo být představení tématu, které, ač je předmětem akademické diskuse v mezinárodním prostředí, v Čechách je stále málo zpracovávané.

1. Portugalský kolonialismus

Portugalsko byla první evropská mocnost (společně se Španělskem), která začala podnikat objevné výpravy do různých částí světa a byla také poslední, která se svých kolonií vzdala. Začátky koloniální éry se datují do roku 1415 a konec Portugalska jako koloniální velmoci přišel až v roce 1975, kdy udělilo nezávislost všem svým koloniím v Africe. Ač Portugalsko ve věku zámořských objevů (od začátku 15. století do poloviny 16. století) bylo jednou z nejaktivnějších mocností, od začátku 19. století se řadilo k chudším státům Evropy. Byla to země s vysokým podílem obyvatelstva na venkově, poměrně vysokou mírou negramotnosti a navíc ekonomicky zaostávalo. Avšak tento malý stát si i přesto držel kontrolu nad rozsáhlými územími v Africe (Angola, Mosambik, Svatý Tomáš a Princův ostrov, Guinea-Bissau a Kapverdy), malými územími v Indii (Goa, Damão a Diu), v Číně (Macao) a v Tichém oceánu (Východní Timor).²

Mezi lety 1884 a 1914 probíhalo takzvané dělení Afriky (též známo jako boj o Afriku), kdy evropské země začaly zabírat rozsáhlá území na africkém kontinentu bez ohledu na již existující africké státy. Postupem času došlo k přechodu od „neformálního“ imperialismu kontroly států přes vojenský vliv a ekonomickou dominanci, až k přímému vládnutí v koloniích. Rovněž proběhly snahy o regulování dělení Afriky, například na Berlínské konferenci v letech 1884-85 mezi Spojeným královstvím Velké Británie a Irska, Francouzskou třetí republikou a Německou říší, které byly jakousi formalizací dělení Afriky. Když dělení Afriky v roce 1914 skončilo, jedinými nezávislými zeměmi byly Libérie a Etiopie.³

Při pronikání do Angoly se dostávalo Portugalsko často do sporů v boji o kolonie s jinými evropskými mocnostmi. Po Berlínské konferenci bylo nuceno bipartijními dohodami s Francií a Německem (v roce 1885) a následně s Velkou Británií (v roce 1891) přesně

² Pedro Tavarres de Almeida, „Ruling the Empire: The Portuguese Colonial Office (1820s-1926)“ *Revista da História das Ideias*, č. 27 (květen 2014): 137–169, https://www.researchgate.net/publication/262187345_Ruling_the_Empire_The_Portuguese_Colonial_Office_1820s-1926 (staženo 9. července. 2021).

„Western colonialism - The Sinai-Suez campaign (October–November 1956)“, Britannica, <https://www.britannica.com/topic/Western-colonialism/The-Sinai-Suez-campaign-October-November-1956#ref311586> (staženo 9. července. 2021).

³ „The Scramble for Africa“, St Johns’s College Cambridge, https://www.joh.cam.ac.uk/library/library_exhibitions/schoolresources/exploration/scramble_for_africa (staženo 9. července. 2021).

„Scramble for Africa“, New World Encyclopedia, https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Scramble_for_Africa (staženo 9. července. 2021).

vymezit hranice Angoly. To ovšem pro Portugalsko znamenalo definitivně upustit od plánu vybudovat spojovací koridor mezi Angolou a Mosambikem přes území Zambie, která byla ve sféře zájmu Velké Británie. Německo a Velká Británie ale uzavřely tajné dohody, ve kterých připravovaly plán rozdělení portugalských kolonií mezi sebou. Německu měla připadnout Angola a Velké Británii Mosambik. Avšak měsíc po této tajné domluvě vypukla první světová válka, ve které Německo naopak o své africké kolonie přišlo. Hranice Angoly tím pádem do dnešního dne zůstaly v podstatě v té podobě, jak je vymezila Berlínská konference.⁴

Během dělení Afriky se Portugalsko, stejně jako ostatní mocnosti, snažilo o co největší provázanost se svými koloniemi. Zvyšovalo uzavírané obchody a z bezpečnostních důvodů v nich zvýšilo svou vojenskou přítomnost. Bylo si dobře vědomo toho, že právě zámořské teritorium mu výrazně zvyšuje vliv v mezinárodní politice.⁵

Angola se stala kolonií Portugalska v roce 1575. Motivace evropské mocnosti pro koloniální expanzi byla jasná – touha získat exotické zboží a suroviny z této lokality a obchodovat s ním v Evropě. Hlavním lákadlem pro evropskou mocnost v Angole byl ale kromě nerostného bohatství a zemědělského potenciálu především obchod s otroky.

Jak uvádí Jan Vansina, v 18. a 19. století byla v podstatě celá angolská ekonomika založena na obchodu s otroky. Ten byl násilně ukončen ve 40. letech 18. století.⁶ Otroci byli většinou vykupováni mezi zajatci válčících kmenů a později byli cíleně shromažďováni a deportováni z Angoly, především do Ameriky. Výměnou za otroky bylo možné získat portugalské látky, koberce, alkohol a další zboží. Pro černošskou šlechtu byl proto obchod s otroky velmi lukrativní. Málokdo se věnoval řemeslu a zemědělství, mohl-li zbohatnout touto cestou.⁷

Už na začátku 18. století začalo Portugalsko čelit mezinárodnímu tlaku. Do roku 1814 zakázaly obchod s otroky Velká Británie, Dánsko, Nizozemí i Švédsko. Po zrušení otroctví i v britských koloniích bylo jen otázkou času, kdy Britové donutí Portugalce, aby obchod

⁴ Miloš Motoška, *Angola* (Praha: Pressfoto, 1982), 10.

⁵ Pedro Tavarres de Almeida, „Ruling the Empire: The Portuguese Colonial Office (1820s-1926)“ *Revista da História das Ideias*, č. 27 (květen 2014): 137–169,

[https://www.researchgate.net/publication/262187345_Ruling_the_Empire_The_Portuguese_Colonial_Office_1820s-](https://www.researchgate.net/publication/262187345_Ruling_the_Empire_The_Portuguese_Colonial_Office_1820s-1926)

[1926](https://www.researchgate.net/publication/262187345_Ruling_the_Empire_The_Portuguese_Colonial_Office_1820s-1926).https://www.researchgate.net/publication/262187345_Ruling_the_Empire_The_Portuguese_Colonial_Office_1820s-1926 (staženo 2. července. 2021).

⁶ Jan Vansina, *Being Colonized: The Kuba Experience in Rural Congo, 1880–1960*, (Madison, Wisconsin: University of Wisconsin Press, 2010), 10–11.

⁷ Jan Klíma, *Angola - Stručná historie států* (Praha: Libri, 2003), 10.

Miloš Motoška, *Angola* (Praha: Pressfoto, 1982), 11.

s lidmi ukončili i oni.⁸ Proti zákazu lukrativního obchodu s otroky se důrazně postavili jak Portugalci, tak lusoafričané (zčásti Portugalci, zčásti Afričané). Po jeho definitivním zákazu se muselo Portugalsko přizpůsobit a nahradit tento trh jinými komoditami. Obchod s otroky byl v 50. letech 20. století nahrazen obchodem se slonovinou, kdy původní černošská šlechta nahradila lov lidských bytostí lovem slonů pro jejich kly.⁹

Zde je ale nutné si uvědomit propastný rozdíl mezi angolskými městy, spravovanými Portugalci, postupně přejímajícími evropské rysy, a angolským venkovem. Venkov, který byl zpustošený staletými otrokářství, byl bělochy využíván k nucené obchodní spolupráci. Ač se Portugalci snažili Angolu představovat jako jednotnou zemi, jejich správa nad celou zemí byla pouze fiktivní. Na území většiny okresů neexistovala žádná „koloniální okupace“. Pro Portugalce, kteří byli oslabeni občanskými válkami a zaostalostí země, bylo obtížné v zemi prosadit pokrok.¹⁰

1.1. Koncept portugalské koloniální správy

V portugalské koloniální správě rozlišujeme dva typy zámořských provincií. Prvním typem je tzv. *regime do indigenato*. Charakteristickým rysem toho typu administrativního systému je, že v něm existuje oddělená legislativa pro africké obyvatelstvo. Toto pramení z portugalského přesvědčení o podřadnosti domorodého obyvatelstva, které by mělo mít oddělenou administrativu. Cílem *regime do indigenato* měla být asimilace afrického a portugalského obyvatelstva žijícího v provinciích. Příkladem provincií s tímto režimem jsou Guinea, Mosambik a Angola.¹¹

Druhá možnost administrativní správy provincií je začlenění přímo do portugalské administrativy. Tento princip Portugalci uplatnili na Kapverdských ostrovech a na Svatém Tomáši a Princově ostrově. Díky malé populaci těchto provincií je předpoklad rychlejší asimilace. Obyvatele jsou považováni za civilizované, a proto automaticky podléhají portugalskému zvykovému právu.¹²

⁸ Jan Klíma, *Angola - Stručná historie států* (Praha: Libri, 2003), 33–34.

⁹ Jan Vansina, *Being Colonized: The Kuba Experience in Rural Congo, 1880–1960* (Madison, Wisconsin: University of Wisconsin Press, 2010), 10–11.

¹⁰ Jan Klíma, *Angola - Stručná historie států* (Praha: Libri, 2003), 35.

¹¹ James Duffy, „Portuguese Africa (Angola and Mozambique): Some Crucial Problems and the Role of Education in Their Resolution“, *The Journal of Negro Education* 30, č. 3, African Education South of the Sahara (Summer, 1961), 294–301 Portuguese Africa (Angola and Mozambique): Some Crucial Problems and the Role of Education in Their Resolution,

https://www.jstor.org/stable/2294318?seq=1#metadata_info_tab_contents (staženo 11. července. 2021).

¹² Ibidem.

V Angole, která patřila do správy *regime do indigenato*, byla sociální situace domorodých obyvatel poměrně složitá. Afričan, žijící v Angole, který chtěl získat občanský průkaz, a tedy stát se portugalským občanem, musel splnit určité podmínky. Těmi byla především plnoletost, která byla stanovena na 18 let věku. Dále musel hovořit plynně portugalsky a vykonávat profesi, která uživí jak jeho, tak jeho rodinu. Požadavek byl i na slušné chování a předpoklady osvojení si návyků pro užívání portugalského veřejného a soukromého práva. Posledním bodem bylo splnění vojenské služby.¹³

1.1.1. Problémy portugalské koloniální správy

Portugalskou koloniální politiku do značné míry ovlivnil nezájem portugalské společnosti o zámořské provincie. Ten ale může být značně ovlivněn nedostatečným informováním veřejnosti o dění v provinciích. Portugalský tisk podával pouze strohé zprávy o dění mimo pevninské Portugalsko. Jako příklad můžeme uvést diskusi o obnovení Mozambické úmluvy v roce 1922. Tato úmluva byla klíčová pro budoucí směřování ekonomiky a budoucího rozvoje Mosambiku, přesto žádné lisabonské noviny nereferovaly ani o začátcích těchto jednání, ani o jejich výsledku.¹⁴

Ruku v ruce s nezájmem portugalské veřejnosti o dění v zámoří šla i neochota Portugalců zde podnikat. Někteří byli ochotni zde obchodovat, avšak zájem o dlouhodobější investice byl minimální. Když byly tedy navrženy rozsáhlejší železniční či zemědělské projekty, narážela portugalská administrativa na nedostatek kapitálu k jejich financování. Tím vzniklo vakuum, které zaplnil zahraniční kapitál. Nejzřetelněji si toho můžeme povšimnout v případě Mosambiku. S výjimkou několika portugalských podniků byly prakticky všechny investice buď britské, nebo jihoafrické. Ve velkých zemědělských projektech, financování železnic, rozvoji přístavů i vyhledávání nerostného bohatství začali dominovat cizinci.¹⁵

Nespokojenost s portugalskou koloniální správou vyjadřovali i guvernéři působící v koloniích. Ti na svou pozici často rezignovali. Jako důvod uváděli právě nemožnost spravovat zámořská území bez dostatečné podpory portugalské vlády. V roce 1920 byla

¹³ James Duffy, „Portuguese Africa (Angola and Mozambique): Some Crucial Problems and the Role of Education in Their Resolution“, *The Journal of Negro Education* 30, č. 3, African Education South of the Sahara (Summer, 1961), 294–301 Portuguese Africa (Angola and Mozambique): Some Crucial Problems and the Role of Education in Their Resolution, https://www.jstor.org/stable/2294318?seq=1#metadata_info_tab_contents (staženo 11. července. 2021).

¹⁴ Alan K. Smith, António Salazar and the Reversal of Portuguese Colonial Policy, *The Journal of African History* 15, č. 4 (1974), 653–667. António Salazar and the Reversal of Portuguese Colonial Policy, https://www.jstor.org/stable/180995?seq=1#metadata_info_tab_contents (staženo 10. července 2021).

¹⁵ Ibidem.

proto provedena změna v administrativě kolonií a guvernéry nahradili vysocí komisaři. Ti měli mít virtuální finanční autonomii a místní problémy řešit v rámci legislativních rad. To, že tento krok byl považován za důležitý průlom, bylo zdůrazněno skutečností, že prominentní politici Norton de Matos a Brito Camacho byli jmenováni do funkcí v Angole a Mosambiku. Avšak působení vysokých komisařů nepřineslo zlepšení koloniální správy. Mnozí autoři se shodují, že portugalské kolonie byly nejhůře spravovanými územími v celé Africe. Špatné řízení koloniálního aparátu prostupovalo prakticky celým administrativním systémem. Vytvoření funkce vysokého komisaře nepomohlo vyřešit problém tolik potřebné kontinuity ve vedení koloniální správy. Před decentralizací dosahovalo střídání generálních guvernérů alarmujících rozměrů. Doufalo se, že výběr prominentnějších osob a větší svoboda, které měli požívat vysocí komisaři, by je povzbudilo k tomu, aby zůstali ve funkci dostatečně dlouho a mohli důsledně řídit spravované území. Avšak Brito Camacho nevydržel v Mosambiku ani rok a Norton de Matos rezignoval na funkci vysokého komisaře Angoly vzápětí po něm. Odchod Nortona de Matos byl pro Angolu velmi problematický. Vysoký komisař Angolu zavázal řadou půjček na stavbu železnic, silnic a realizaci agrárních reforem. Avšak po jeho rezignaci peníze na tyto projekty zmizely a zemi zůstaly pouze dluhy, které byla těžko schopná splácet.¹⁶

Případ Nortona de Matose nebyl zdaleka jediným příkladem týkající se špatné správy financí v koloniální administrativě. Velkým problémem portugalské koloniální správy byla korupce. Ta se vyskytovala jak v nižších, tak ve vyšších vrstvách administrativy. Nižší úředníci byli často obviňováni ze zneužívání nucené práce nebo z daňových úniků. Mnohem závažnější bylo korupční jednání vyšších představitelů koloniální správy. Příkladem můžeme uvést skandál týkající se Banco de Angola e Metropole. Krátce po tom, co byla angolská banka pověřena tiskem vlastní měny, se začaly objevovat padělky vzorů, podle kterých se peníze tiskly. V důsledku skandálu byla propuštěna řada nižších úředníků a vládnoucí vysoký úředník musel na svou funkci rezignovat. Společně s rozsáhlou korupcí sužoval koloniální správu nepotismus. Na řadu míst byli dosazováni nekompetentní úředníci, kteří místo získali pouze po známosti a s vidinou zbohatnutí.¹⁷

¹⁶ Douglas L. Wheeler a Rene Pelissier, *Angola* (London: Pall Mall Press, 1971), 124.

¹⁷ Alan K. Smith, António Salazar and the Reversal of Portuguese Colonial Policy, *The Journal of African History* 15, č. 4 (1974), 653–667. António Salazar and the Reversal of Portuguese Colonial Policy, https://www.jstor.org/stable/180995?seq=1#metadata_info_tab_contents (staženo 10. července 2021).

2. Změny v portugalské koloniální správě

2.1. Portugalská koloniální správa za Estado Novo

Nastolení autoritářského režimu Estado Novo znamenalo změnu i v portugalské koloniální správě. Salazar o správu kolonií jevil větší zájem než jeho předchůdci. Vzhledem k tomu, že samospráva ze strany koloniální vlády byla v rozporu se Salazarovou filozofií ústřední kontroly a centralizovaného státu, zavedl rázná opatření, aby kolonie vrátil pevně pod koloniální úřad. Nejdůležitějším krokem bylo zrušení funkce vysokého komisaře. Kolonie měly být opět spravovány generálními guvernéry, kteří byli přímo odpovědni portugalské vládě. Ačkoli tato opatření navýšila množství byrokracie spojené s řízením místních správ, Salazarovi se podařilo zajistit si v koloniích stabilitu.¹⁸

Roku 1930 vydává tzv. Koloniální zákon. Tento dokument je pro portugalskou koloniální správu naprosto klíčový, jelikož sloužil de facto jako nepsaná ústava, podle které se řídila správa v koloniích následujících 30 let. Pokud jde o otázku kontroly, nebylo pochyb, že Lisabon měl vykonávat přísný dohled nad koloniemi. Koloniální zákon měl regulovat i roli cizinců v koloniích prostřednictvím omezení nákupu a převodu majetku, investic a přistěhovalectví. Zákon mimo jiné stanovil například i výlučné používání portugalštiny jako vyučovacího jazyka.¹⁹

Bylo by však mylné tvrdit, že hlavním cílem Salazara bylo blaho lidí žijících v koloniích. Už v této době si můžeme povšimnout, že se pod rouškou paternalismu portugalská administrativa snažila vyměnit místní angolské tradice za své a izolovat Angolany od veškerého politického a intelektuálního dění ve světě. Zdá se, že portugalská správa nebyla pokusem o asimilaci, ale spíše o udržení statusu quo.²⁰

Koloniální zákon naprosto podřídil ekonomiku kolonií Lisabonu. Tarifní struktura byla regulována tak, aby upřednostňovala vývoz z mateřské země. Salazar stále více utahoval ekonomickou provázanost zemí a favorizoval Portugalsko. To dosáhlo takové míry, že

¹⁸ Alan K. Smith, António Salazar and the Reversal of Portuguese Colonial Policy, *The Journal of African History* 15, č. 4 (1974), 653–667. António Salazar and the Reversal of Portuguese Colonial Policy, https://www.jstor.org/stable/180995?seq=1#metadata_info_tab_contents (staženo 10. července 2021).

¹⁹ Ibidem.

²⁰ James Duffy, „Portuguese Africa (Angola and Mozambique): Some Crucial Problems and the Role of Education in Their Resolution“, *The Journal of Negro Education* 30, č. 3, African Education South of the Sahara (Summer, 1961), 294–301 Portuguese Africa (Angola and Mozambique): Some Crucial Problems and the Role of Education in Their Resolution, https://www.jstor.org/stable/2294318?seq=1#metadata_info_tab_contents (staženo 11. července. 2021).

kolonie byly nuceny obchodovat pouze s Portugalskem nebo s firmami obchodujícími s mateřskou zemí. Výsledkem této politiky bylo, že kolonie byly často dobře zásobeny nepotřebnými komoditami z Portugalska, zatímco komodit, které bylo možné získat pouze odjinud, byl nedostatek.²¹

Revize koloniálního zákona přišla až v roce 1951. Revizi ovlivnila především snaha distancovat se od imperialismu druhé světové války. Termín *koloniální říše* byl nahrazen termínem *portugalské zámoří*. Kromě toho byly zavedeny nové správní jednotky zvané zámořské provincie. Podobně bylo Ministerstvo kolonií nahrazeno výrazem Ministerstvo zámoří. Nový koloniální zákon ale neupravoval postavení domorodých obyvatel kolonií. Zákon o domorodém obyvatelstvu byl přijat v roce 1954. Tento zákon byl více politicky korektní než předchozí úpravy sociálních struktur, avšak neměl pozitivní dopady na život domorodých obyvatel. Ba naopak, blíže specifikoval segregaci mezi Portugalsci žijícími v koloniích a ostatními obyvateli.²²

Neasimilovaní Afričané neměli žádná občanská práva. Formálního zrušení *estatuto dos indigenas* se dočkali až v roce 1961 (tj. bezprostředně po začátku ozbrojeného boje v Angole). Život v koloniích se však příliš nezměnil. Sice byli všichni Afričané v koloniích prohlášeni za právoplatné občany Portugalska, ale byly jim vydávány různé druhy průkazů totožnosti. Některé zdroje dokonce uvádějí, že omezení, týkající se pohybu a práce byla ještě přísnější než před zrušením statutu asimilados. Žádný černý Angolan neměl právo opustit region bez cestovního povolení. Dříve ti, kteří vlastnili průkaz totožnosti, alespoň teoreticky žádné nepotřebovali.²³

2.2. Zhroucení Salazarova režimu

Zásadní vliv na portugalskou administrativu kolonií měla změna vnitropolitického uspořádání. Tvrdý režim, který nastolil Salazar, se po čtyřiceti letech zhroutil. Salazarův nástupce, Marcello Caetano, a s ním přicházející nový systém, nahrazující Estado Novo,

²¹ Alan K. Smith, António Salazar and the Reversal of Portuguese Colonial Policy, „*The Journal of African History* 15“, č. 4 (1974), 653–667. António Salazar and the Reversal of Portuguese Colonial Policy, https://www.jstor.org/stable/180995?seq=1#metadata_info_tab_contents (staženo 10. července 2021).

²² Marie Holeňová, Comparison of the Colonial Policy of the Portuguese New State During 1926-1945 and 1945-1961: An Ideological and Legislative Perspective. Praha, 2020. s. 24
Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra evropských studií. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Barbora Menclová.

²³ Eduardo de Sousa Ferreira, *Portuguese colonialism in Africa, the end of an era: The effects of Portuguese colonialism on education, science, culture and information* (Paris: Unesco Press, 1974), 115.

znamenal naději pro kolonie a jejich správu.

Marcelo Caetano, bývalý ministr kolonií v Salazarově vládě, nebyl rozhodným politikem. Na pokrokářství v církvi, komunistické výzvy k boji, na únavu středních vrstev a stále rostoucí výhrady ozbrojených sil ke koloniální válce reagoval opatrnou modernizací. Snažil se i o mírné uvolnění velmi konzervativní portugalské koloniální politiky, avšak odmítal uznat nezávislost afrických kolonií, především Angoly.²⁴

Od začátku roku 1974 odpor proti Caetanově vládě sílil. Nespokojenost projevovala především vrstva obyvatel, které se vlekly konflikt v koloniích dotýkal nejvýrazněji – nižší a střední důstojníci portugalské armády. Ti vytvořili tzv. Hnutí kapitánů, které se postupem času přeměnilo v široké Hnutí ozbrojených sil (MFA – Movimento das Forças Armadas), které odmítalo válku v koloniích jako takovou a žádalo politické řešení problému.²⁵

Z jejich řad se také zrodila takzvaná Junta národní spásy (Junta de Salvação Nacional). Jednalo se o skupinu důstojníků, kteří měli za cíl udržet stabilní vládu v Portugalsku. Junta byla v té době řídicím orgánem Portugalska i de jure. Do jejího čela byl jako první prezident zvolen generál António de Spínola. Spínola zrušil praktiky používané za Estado Novo jako například tvrdou cenzuru a tajnou policii. Rovněž zahájil jednání s hnutími o nezávislosti. Téměř okamžitě byla udělena nezávislost portugalské Guinei, která se přejmenovala na Guinea-Bissau.²⁶

Bylo to právě v tento moment, kdy António de Spínola vydává svou knihu s názvem Portugalsko a budoucnost (Portugal e o Futuro), která vyvolala v Portugalsku velký ohlas a byla důležitá pro portugalskou koloniální správu v Africe. Kniha se objevila v momentě, kdy v Portugalsku začala prudce růst inflace, výrazně se zvýšily náklady na obranu kolonií a Caetanově vládě se dostávalo čím dál větší kritiky. Spínola vyčítá Portugalsku pomalu rostoucí ekonomiku, která měla za následek poměrně rozsáhlou emigraci pracovní síly do zahraničí. Dokonce říká, že Portugalsko zaostává o 30 let za nejzaostalejšími zeměmi Evropského hospodářského společenství.²⁷ Jako důvod nepříznivé ekonomické situace uvádí fakt, že téměř 50% státního rozpočtu padne na obranu. Proto by hlavním cílem vlády mělo být ukončit války v afrických koloniích, jež zemi zbytečně vyčerpávají. V budoucnu by se

²⁴ Jan Klíma, *Dějiny Portugalska* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996), 197.

²⁵ *Ibidem*, 200–201.

²⁶ „Portugal since 1974, The Revolution of the Carnations“, Encyclopaedia Britannica, <https://www.britannica.com/place/Portugal/The-New-State-after-Salazar> (staženo 17. 3. 2021).

²⁷ Evropské hospodářské společenství byla mezinárodní organizace vytvořena za účelem podpory evropské ekonomické integrace. Působila mezi lety 1958 až 1993.

mohlo snadno stát, že Portugalsku klesnou příjmy z turismu a remitencí, které posílají Portugalci žijící v zahraničí svým rodinám a země by nebyla schopna se z takového výpadku v kombinaci s vyčerpáním v důsledku obrany vyrovnat.²⁸

Rychlé opouštění kolonií, které prosazoval zbytek Junty národní spásy, ale nebylo podle představ Spinoly. Ač Spinola nebyl proti určitému stupni samostatnosti kolonií, chtěl najít způsob, jak je i nadále udržet pod portugalským vlivem. Byl přesvědčen, že většina obyvatel portugalských kolonií se s lusofonním životem ztotožňuje a bude mu loajální. Klíč k upevnění takové loajality spatřoval v otevřeném dialogu mezi všemi obyvateli kolonií, nehledě na rasu, či příslušnost k určitému etniku a poskytnutí možnosti adekvátní reprezentace a aktivního podílení se na politickém životě v zemi. Například se zde nabízí participace ve formě referend. Taková participace může snadno vyústit v čím dál větší míru autonomie, ale alespoň by se tak dělo pod portugalským vlivem.²⁹

V úvahu bral také fakt, že ne všichni domorodí obyvatelé chtějí nezávislost a spoléhají na portugalskou ochranu. Přišel proto s dalším návrhem, kterým bylo v podstatě federální uspořádání afrických kolonií s dvoukomorovým parlamentem. V jedné komoře by státy měly rovné zastoupení a v druhé by počet poslanců závisel na počtu obyvatel. Portugalsko by samozřejmě do rozhodování bylo zapojeno také. Každý stát by měl své vlastní shromáždění, do kterého by volil elektorát. Ten by byl volen občany států rovným volebním právem. V pravomoci států by byla nezávislá soudní moc, zdravotní péče, vzdělání nebo například turismus. Naproti tomu centrální vláda by řídila zahraniční politiku, obranu, spravovala finance a koordinovala spolupráci mezi státy.³⁰

Podle Spinoly by Portugalsko mohlo takto odejít z kolonií důstojně a mohlo by mít z toho prospěch. Jeho domněnky se ale ukázaly být velmi idealistické a v Juntě národní spásy se neseťkal s pochopením. António Spinola proto na svou funkci rezignoval v září 1974. Sice se rok nato pokusil o návrat, ale když pokus selhal, uprchl do exilu.³¹

²⁸ George E. Carl, recenze knihy *Portugal e o Futuro, análise da conjuntura nacional*, António de Spínola, *Journal of Southern African Studies*, č. 1 (1974): 120–122, https://www.jstor.org/stable/2636600?refreqid=excelsior%3A01738da94ba7d490c1bd2d62847578eb&seq=1#metadata_info_tab_contents (staženo 12. července 2021).

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ „Portugal since 1974, The Revolution of the Carnations“, Encyclopaedia Britannica, <https://www.britannica.com/place/Portugal/The-New-State-after-Salazar> (staženo 17. 3. 2021).

V květnu 1974 Mário Soares během tiskové konference prohlásil, že pro splnění programu MFA je nezbytně nutné vyřešit koloniální otázky prostřednictvím jednání s národněosvobozenými bojovníky tak, aby výsledkem bylo okamžité pozastavení bojů.³²

2.3. Mezinárodní izolace Portugalska

Důležitým faktorem, který ovlivnil portugalskou koloniální politiku, bylo mezinárodní klima v době převratu. Na mezinárodním poli Portugalsko o svých koloniích diskutovalo velmi neochotně.

Jako opatření proti možnému zpochybňování jejich přítomnosti v državách došlo k jejich přejmenování. V roce 1951 byly totiž državy prohlášeny za zámořská území, což de facto znamenalo, že se jednalo o součást Portugalska. V roce 1960 Salazarův režim odmítl uznat deklaraci Valného shromáždění OSN o poskytnutí nezávislosti koloniálním územím. Salazar tvrdil, že portugalské koloniální národy o svém sebeurčení již rozhodly v rámci lusitánské společnosti a rozhodnutí Valného shromáždění OSN označil za vměšování se do vnitřních záležitostí Portugalska. Toto stanovisko však Valné shromáždění OSN odmítlo, jelikož odporuje Chartě OSN.³³

V Roce Afriky bylo Portugalsko vyzváno výborem OSN, aby předložilo informace o správě svých zámořských území. Portugalsko už se v té době netěšilo velké podpoře jiných velmocí. Postavilo se za něj jen Španělsko, Jihoafrická unie, Francie a Belgie. Spojené státy americké vedené Kennedym se v té době od Salazarovy vlády distancovaly. Kennedyho zahraniční politika new frontier si kladla mimo jiné za cíl převzít iniciativu v procesu dekolonizace, což bylo Salazarovi oznámeno prostřednictvím amerického velvyslance v Portugalsku.³⁴

Než se ale stihla zformovat nová politika vůči koloniím, odbojová hnutí dala na doporučení Ruska a přistoupila k násilnému řešení konfliktu. V Luandě vypuklo v únoru 1961 ozbrojené povstání. To ovšem nebylo úspěšné, jelikož Luanda byla pod relativně dobře zorganizovanou bělošskou správou, které se povstání, byť za cenu tisíců mrtvých, podařilo potlačit. Násilná povstání se během několika měsíců rozšířila prakticky po celé Angole. Na severu se bouřili Bakongové, které angolská armáda opět násilně uzemnila. Během několika

³² Mário Augusto Caetano Joao, *Angola od osvobozených bojů do současnosti*. Praha, 2007. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filosofická fakulta, Ústav blízkého východu a Afriky. Vedoucí diplomové práce Alemayehu Kumsa, 56.

³³ Karel Lacina, *Nejnovější dějiny Afriky* (Praha: Svoboda, 1987), 287.

³⁴ Jan Klíma, *Dějiny Portugalska* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996), 190.

dalších týdnů byla zničena a vyhlazena rozsáhlá část Angoly.³⁵

V OSN byly přijaty zásadní antikolonialistické deklarace, což Portugalsko vystavovalo stále většímu tlaku. V roce 1961 britský ministr zahraničí Douglas-Home přicestoval do Lisabonu, aby přiměl Salazara k pružnější koloniální politice. Salazar reagoval pozitivně a nedlouho na to zrušil status *asimilados*, což znamenalo formální uznání všech Afričanů v koloniích za portugalské občany. Avšak zpětně můžeme hodnotit, že šlo o klamavý manévr ze strany Salazara. Praxe ukázala, že reformní deklarace na papíře a skutečné poměry v Angole byly něco zcela jiného.³⁶

Salazarova neústupnost v koloniální politice měla za následek mezinárodní izolaci Portugalska. V roce 1963 bylo vyloučeno ze Světové konference turistiky a z Hospodářské komise OSN pro Afriku. Téhož roku došlo k přerušení diplomatických styků mezi Lisabonem a Organizací africké jednoty. V roce 1956 bylo Portugalsku také zakázáno účastnit se specializovaných konferencí OSN a o rok později se museli Portugalci přestat podílet na práci Regionální africké komise a Světové zdravotnické organizace.³⁷

OSN v roce 1966 schválila bojkot prodeje zbraní Portugalsku a doporučila Světové bance, aby přerušila s Portugalskem spolupráci. Salazar ovšem ani pod takovými tvrdými represáliemi nepřipustil jinou alternativu než těsné připoutání Angoly a ostatních kolonií k Portugalsku.³⁸

S výstřely v Luandě v únoru a březnu 1961 se výrazně zvýšil mezinárodní zájem o Angolu a konflikt v africké zemi dostal jak vnitrostátní, tak mezinárodní rozměr. Co do mezinárodního rozměru se díky USA, jakožto mediátorovi konfliktu, se povedlo situaci vyřešit tripartitní dohodou v roce 1988. V této dohodě se rovněž rozhodlo o konečném odchodu kubánských vojsk ze země. Uvnitř Angoly avšak nadále probíhal boj mezi vládou a hnutím MPLA a UNITA, který skočil až v roce 1991 za asistence Portugalska v roli mediátora a za výrazné asistence USA a Sovětského svazu. Výsledkem jednání byly tzv. Estorilské dohody, které nastiňovaly možnou podobu angolské pluralitní demokracie. Jak prezident MPLA, José Eduardo dos Santos, tak i představitel hnutí UNITA, Jonas Savimbi, tuto dohodu podepsali v Lisabonu 31. května 1991. Bohužel, po prezidentských volbách v roce 1992 UNITA odmítla jejich výsledky, označila je jako zmanipulované a obnovila

³⁵ Jan Klíma, *Dějiny Portugalska* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996), 191.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*, 197.

³⁸ *Ibidem*, 197.

svou partyzánskou válku.³⁹

3. Odkaz portugalské koloniální správy v angolské společnosti

V této kapitole je blíže analyzován dopad portugalské koloniální správy na angolskou společnost. Je zde nastíněna problematika etnické roztržičnosti Angoly a portugalský postoj k domorodým obyvatelům.

Stejně jako v pevninském Portugalsku, tak i v koloniích byla s výjimkou vládní Národní jednoty zakázána činnost politických stran. Členy vládní strany mohli být jen portugalští občané, tedy ne většina Afričanů. Jakékoli projevy nesouhlasu byly potlačovány tvrdou cenzurou, státní policií i policií tajnou (PIDE).⁴⁰ Nemožnost Afričanů vyjádřit nesouhlas s koloniální správou vyústila v ilegální odboj.

Ten ve svých začátcích usiloval především o zvýšenou míru autonomie a větší politická práva pro domorodé obyvatele. Když Portugalsko na tato volání reagovalo těsnějším sepětím koloniálních ekonomik s metropolí a větším útlakem obyvatel, začaly se v angolské společnosti objevovat snahy o úplné odtržení od mateřské země a odboj se začal štěpit a radikalizovat.

3.1. Utváření nové angolské společnosti

Klíčovou roli při utváření nové angolské společnosti hrála tzv. teorie lusotropikalismu, ražená Estado Novo po druhé světové válce. Podstatou této teorie bylo, že Lusitanci (Portugalci) jsou schopni se jednoduše asimilovat s domorodými kulturami. V koloniích měli dosahovat až jakési symbiózy, kdy se rodí nová, specifická lusotropikální civilizace. Jakožto zdařilý příklad tohoto procesu udávali Portugalci svou asimilaci s domorodým obyvatelstvem v Brazílii. Ovšem běloši, kteří emigrovali do Brazílie, měli tendence přebírat domorodou hudbu, módu a byli otevřeni jejich způsobu života. Naproti tomu v Angole zůstávali uzavřenou menšinou, která žila portugalským stylem života, jen v jiné zemi. Ačkoli rasismus jako takový v ústavě definován nebyl, prvky rasové diskriminace můžeme spatřovat i v ní. Postavení tzv. asimilados a jiných skupin obyvatel je zakotveno přímo v ústavě. Například v člancích ústavy z roku 1954 můžeme najít rozhodnutí, že statut

³⁹ Donald S. Rothchild, *Managing Ethnic Conflict in Africa: Pressures and Incentives for Cooperation* (Washington D.C.: Brookings Institution Press, 1997), 112.

George Wright, *The Destruction of a Nation: United States' Policy Towards Angola Since 1945* (Londýn: Pluto Press, 1997), 159.

⁴⁰ Karel Lacina, *Nejnovější dějiny Afriky* (Praha: Svoboda, 1987), 286.

asimilados mohou získat pouze ti, kteří přijali nejen vnější způsob života Evropanů, ale i zcela jejich mentalitu a jsou plně integrováni v civilizované populaci. Toto ovšem podle portugalského posouzení splňovalo pouze 0,5% Afričanů.⁴¹

V rasismu, který panoval v Angole, můžeme v mnohém vidět paralelu s rasovou segregací v Jihoafrické republice. Podstatný rozdíl je ale v tom, že angolští domorodí obyvatelé měli možnost se asimilovat, což se ale povedlo pouze malému procentu z nich. Portugalská teorie progresivní asimilace domorodé populace se ale ukázala spíše jako snaha zničit africkou kulturu než jako vzájemné obohacení se.⁴²

Asimilace obyvatelstva tedy v případě Angoly nereflektovala cíle hláсанé ideology lusotropikalismu. Největší rozdíly zaznamenáváme mezi domorodými obyvateli a ostatními obyvateli. Například státní školy mohli navštěvovat přednostně běloši, dále pak ale i asimilovaní a mulati. Domorodé obyvatelstvo bylo z portugalského typu vzdělávání vyloučeno úplně, jak blíže rozebírá následující podkapitola.⁴³

Ve 40. letech začala státem řízená kolonizace. Salazarova vláda se rozhodla přidělit Portugalcům, emigrujícím do Angoly části půdy, na kterých by mohli hospodařit (takzvané kolonáty) a tím pádem podnitit bělošské osídlování venkova. Půda, ač byla prezentována jako neobdělávaná, byla ve skutečnosti kolektivním vlastnictvím Angolanů, kteří byli nuceně vysídleni. Salazarův plán se ovšem nesetkal s úspěchem. Portugalci neuměli hospodařit v africkém klimatu a zemědělství neprosperovalo. Běloši proto půdu záhy opouštěli a stěhovali se do měst. Bělochů sice v Angole přibýlo, ale ne na místech, kde je Portugalci strategicky potřebovali. Venkov Angoly tedy zůstal africkým, což se později promítlo i do výsledku osvobozenického boje.⁴⁴

Gramotných angolských černochů bylo jen 0,36%. Zlepšení této sociálně kulturní situace spojila vláda nikoli s posílením místního školství a ekonomiky, ale s ještě výraznějším bělošským přistěhovalectvím. V letech 1950-1955 stoupl počet bělochů o 37%. Černochům nezbylo než projevovat vlastenectví osvětou, jak činilo například hnutí Objevme Angolu, nebo navrácení se ke kmenovému patriotismu, což třeba pro Bakongy splňoval Svaz národů

⁴¹ Karel Lacina, *Nejnovější dějiny Afriky* (Praha: Svoboda, 1987), 282–283.

⁴² Amílcar Cabral, „National Liberation and Culture.“ *Transition*, č. 45 (1974): 12–17, https://www.jstor.org/stable/2935020?ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3Ae677ab704f63c8db43dab0a86c60af0c&seq=1 (staženo 12. července 2021).

⁴³ Karel Lacina, *Nejnovější dějiny Afriky* (Praha: Svoboda, 1987), 285.

⁴⁴ *Ibidem*.

severní Angoly.⁴⁵

Portugalská koloniální správa podporovala etnickou rozpolcenost Angoly a naopak ji využívala ve svůj prospěch. Je to právě příslušnost k určité rase, etniku nebo třídě, která angolskou společnost po příchodu Portugalců rozdělovala ještě více. V zemi, která už tak měla s roztržštěností etnik problémy, se vlivem portugalské koloniální politiky vytvořily čtyři vrstvy obyvatel. Největším privilegiím se samozřejmě těšili Portugalci žijící v Angole, kteří byli na vrcholu společenského žebříčku. Za nimi se nacházeli tzv. mestici (míšenci). To byli většinou potomci kolonistů a domorodých žen. V případě, že Evropan měl potomka s domorodou ženou, dítě bylo automaticky považováno za Evropana a mohlo být například posláno na vysokou školu do Portugalska.

Uměle vytvořena byla vrstva obyvatel, tzv. *asimilados*, kteří se ztotožňovali s portugalskou kulturou. Od nich se očekávalo, že se distancují od své rodiny a nastoupí do portugalského vzdělávacího systému, který byl v Angole zaveden. Rovněž se museli podrobit zkoušce před tribunálem, složeným z jednoho portugalského úředníka a dvou již asimilovaných domorodců. Samozřejmostí byl jazykový test z portugalského, přijetí křesťanské víry a ochota vzdát se svých dosavadních tradic a zvyků (například polygamie). Asimilovaní na oplátku mohli například volit, získali cestovní pas a jejich potomci mohli chodit do portugalských škol.

Poslední vrstvou bylo domorodé obyvatelstvo žijící především na venkově, které bylo považováno za necivilizované.

Původní obyvatelstvo nebylo považováno za občany. Neměli volební právo, nesměli cestovat z jednoho okresu do druhého bez souhlasu příslušného administrátora, podléhali zvláštním úřadům a zákonům. Za práci dostávali nižší mzdu než ostatní a dokonce platili i takzvanou osobní daň (*imposto*) a museli vykonávat nucenou práci.⁴⁶

Nucená práce se rozšířila po celém lusofonním území. Právě snaha oprostit se od tohoto útlaku měla v mnoha případech podobu vzniku osvobozeneckých hnutí napříč portugalskými koloniemi.

⁴⁵ Jan Klíma, *Dějiny Portugalska* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996), 190.

⁴⁶ Karel Lacina, *Nejnovější dějiny Afriky* (Praha: Svoboda, 1987), 283.

Ačkoli lokální koloniální správa v Angole v padesátých a šedesátých letech 20. století jevila snahy o reformu systému nucených prací, její konec přišel až se stupňujícím se napětím v roce 1961.⁴⁷

Jakoukoli kritiku systému zavedeného v koloniích portugalská vláda jednoznačně odmítala. Jako příklad může sloužit případ, kdy byl v roce 1947 do Angoly vládou vyslán kapitán Henrique Galvã, aby prověřil vnitřní stav kolonie. Galvã ve své výsledné zprávě upozornil na neefektivní řízení země a na značnou neoblíbenost Portugalců. Salazar ovšem varování nevezal vážně, Galvã byl uvězněn a jeho zpráva zabavena.⁴⁸

3.2. Oddělení vzdělávacího systému

Jedním ze zásadních faktorů neúspěšné asimilace domorodého a portugalského obyvatelstva v Angole byl portugalský přístup ke vzdělání Afričanů. Zpočátku vzdělávání Afričanů zajišťovaly náboženské, křesťanské misie. Když byl v roce 1913 v Portugalsku přijat zákon, který stanovil oddělení církve od státu, tyto misie byly zrušeny a nahrazeny tzv. *missões ciuilizadora*. Vzhledem k absenci vhodných učitelů, jejich působení mělo krátkého trvání. Misie sice zaznamenaly jisté úspěchy, ale většina z nich nesplnila požadované standardy. Proto byl v roce 1919 přijat nový dekret, který znovu umožnil katolickým misiím finanční podporu od státu. Ovšem částky, věnované rozvoji vzdělání, byly stále velmi malé, především kvůli rozkolům s církví. Změna nastala až po puči v roce 1926. Jelikož se k moci dostala katolická strana, postavení církve, a tedy i misií se výrazně zlepšilo. A to dokonce do takové míry, že v roce 1933 našly své zakotvení v ústavě pod článkem 140: „*Portugalské katolické misie v zámoří a zařízení pro výcvik jejich personálu...budou chráněny státem, jakožto vzdělávací a civilizační instituce.*“⁴⁹

Školy otevřené v Angole a Mosambiku měly ale sloužit hlavně k systematickému využívání zdrojů kolonií, ne k formování nové inteligence.

S Misijním statutem, přijatým v roce 1941, vytvořilo Estado Novo strukturu, která měla devastující účinky na vzdělání v koloniích. Oddělené vzdělávání pro Afričany a Evropany,

⁴⁷ Alexander Kees, The Constraints of Late Colonial Reform Policy: Forced Labour Scandals in the Portuguese Congo (Angola) and the Limits of Reform under Authoritarian Colonial Rule, 1955–61. *Portuguese Studies* 28, č. 2 (2012): 186–200. https://www.jstor.org/stable/10.5699/portstudies.28.2.0186#metadata_info_tab_contents (staženo 10. července 2021).

⁴⁸ Karel Lacina, *Nejnovější dějiny Afriky* (Praha: Svoboda, 1987), 287.

⁴⁹ Eduardo de Sousa Ferreira, *Portuguese colonialism in Africa, the end of an era: The effects of Portuguese colonialism on education, science, culture and information* (Paris: Unesco Press, 1974), 63.

již zavedené v praxi, bylo jasněji definováno. Vzdělávací systém pro Evropany a asimilované Afričany byl stejný jako v Portugalsku. Naproti tomu domorodí obyvatelé měli pouze misijní školy, které poskytovaly základní vzdělání.⁵⁰

Portugalsko se soustředilo pouze na vzdělání svých elit, které utvořilo v koloniích, a které mohly fungovat jako jejich spojenci. Portugalská koloniální správa nevěnovala jinak kvalitě vzdělání v koloniích větší pozornost a neusilovala o vyšší míru vzdělání mezi domorodými obyvateli. Ti byli diskriminováni značnými finančními a sociálními překážkami. Přístup ke vzdělání byl ztížen obzvláště na střední a vyšší úrovni. Snahy, které Portugalsko vyvinulo za účelem poskytování vzdělání Afričanům, byly vynuceny pouze rozvojovými potřebami samotného portugalského kolonialismu a zejména demonstrací osvobozeneckých hnutí, poskytovaných jako alternativa k portugalské nadvládě.

Univerzitního vzdělání v koloniích nebylo možno dosáhnout. Ale mesticům a některým asimilados, ač ne ve velké míře, bylo umožněno pokračovat ve studiu na univerzitě na území pevninského Portugalska. To dovolilo vytvořit alespoň malý okruh vzdělaných Afričanů. V univerzitním prostředí Angolané přicházeli do styku nejenom s Portugalci, ale i s lidmi z jiných portugalských kolonií. Mezi takovými studenty byla řada pozdějších vůdců osvobozeneckých hnutí, například i vůdce MPLA, António Neto nebo představitel UNITA, Jonas Savimbi.

3.3. Oddělení právního systému

Fakt, že na domorodé obyvatele nebylo nahlíženo stejně jako na přistěhovalé Portugalce, dokazuje systém odděleného právního systému, který v Angole platil. V kolonii nebyl plně převzat právní systém, platný v pevninském Portugalsku, ani nebyly respektovány již zaběhlé angolské tradice.

Koloniální mocnosti tradičně uplatňovaly své právní systémy i ve svých koloniích. Často docházelo ke kodifikaci domorodých práv, která odpovídala humanitárním principům a zájmům dané koloniální velmoci. Ovšem v případě Angoly byl takový postup obtížný. Znamenalo by to alespoň částečnou obnovu místního tribalismu, což nebylo pro Portugalce žádoucí.⁵¹ Na začátku 20. století se objevovaly myšlenky navrácení kmenových náčelníků,

⁵⁰ Eduardo de Sousa Ferreira, *Portuguese colonialism in Africa, the end of an era: The effects of Portuguese colonialism on education, science, culture and information* (Paris: Unesco Press, 1974), 64.

⁵¹ Maria Neto da Conceição, The Colonial State and Its Non-Citizens: "Native Courts" and Judicial Duality in Angola, *Portuguese studies review* 25 (2017): 235–253, <https://eds-a-ebshost-com.ezproxy.is.cuni.cz/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=e0335612-9431-4a09-b078->

využít respektu, který k nim chovali místní obyvatelé a kteří by mohli sloužit jako zprostředkovatelé mezi portugalskou administrativou a Angolany. Ovšem strach z jakéhokoli upevnění jejich postavení Portugalce od této myšlenky odradil.⁵²

Změna přišla v roce 1933, kdy vešla v platnost administrativní reforma zámořských teritorií. Domorodí náčelníci se stali pomocnými pracovníky lokální administrativy. Jejich pravomoci ale nebyly rozsáhlé. Nemohli například ani vybírat daně, nebo udělovat pokuty na vlastním území. V jejich gesci bylo pouze informovat Portugalce o porušování veřejného pořádku nebo také monitorovat činnost osvobozeneckých hnutí.⁵³ Podobnou roli měli i u speciálních domorodých soudů. Těm předsedali vždy Portugalci a domorodí náčelníci měli jen poradní úlohu. Když se po roce 1953 změnil statut kolonií na zámořské provincie a s ním i označení původních obyvatel (v koloniích došlo k rozlišení rodilých Portugalců a portugalských občanů), vytratilo se i označení domorodých soudů. V praxi to znamenalo, že je-li jednání trestné či nikoli, záleželo na svévolném posouzení příslušného portugalského úředníka.⁵⁴

Tento systém, kdy lokální portugalští úředníci působili jako dozorcí nad dodržováním veřejného pořádku, soudci a dokonce i zákonodárci (s lokálním vymezením svého teritoria), platil až do roku 1961.⁵⁵

3.4. Formování opozice

Důležitým milníkem ve snaze Angolanů o zvýšení svého vlivu byl rok 1920, kdy v Lisabonu vznikla takzvaná Liga Africana složená především z černošských studentů a asimilados. Ač měla tato organizace pouze hrstku členů, její dopady na koloniální politiku jsou nezanedbatelné. Už samotná existence této organizace značí určitý posun v myšlení domorodé opozice. Její myšlenky totiž přesahovaly národní rozměr resistance vůči Portugalcům. Objevuje se volání po sjednocení opozice ve všech portugalských afrických koloniích. Avšak Liga neměla dostatečnou sílu na to realizovat své cíle a obava portugalské

dcee2a3168aa%40sdc-v-sessmgr01 (staženo 8. července 2021)

⁵² Philip Havik, „“Direct” or “Indirect” Rule? Reconsidering the Role of Appointed Chiefs and Native Employees in Portuguese West Africa” *Africana Studia*, č. 15 (2011): 29–56, https://www.researchgate.net/publication/280878564_Direct_or_Indirect_Rule_Reconsidering_the_roles_of_appointed_chiefs_and_native_employees_in_Portuguese_West_Africa (staženo 10. července 2021).

⁵³ Ministério das Colónias, Reforma Administrativa Aprovada pelo Decreto-Lei nº 23.229, 15th November 1933 (Lisbon: Agência Geral das Colónias, 1933).

⁵⁴ Maria Neto da Conceição, The Colonial State and Its Non-Citizens: “Native Courts” and Judicial Duality in Angola, *Portuguese studies review* 25 (2017): 235–253, <https://eds-a-ebSCOhost-com.ezproxy.is.cuni.cz/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=e0335612-9431-4a09-b078-dcee2a3168aa%40sdc-v-sessmgr01> (staženo 8. července 2021)

⁵⁵ Ibidem.

vlády ze sjednocení Afričanů napříč koloniemi se nenaplnila. Politické povědomí získalo skutečnou sílu až po druhé světové válce a rozmachu celosvětového protikoloniálního hnutí. Městští intelektuálové podporovali kulturní vzpouru, ale nepodařilo se jim navázat prakticky žádný skutečný kontakt s venkovem. Byli silní ve městech, kde převládala portugalská kultura, ale ne ve venkovských oblastech, kde byly stále dominantní tradiční kultury. Během padesátých a šedesátých let se opozice snažila tuto skutečnost změnit a zajistit si větší dosah. Jejich požadavky byly šířeny demokratickými kanály, jaké byly k dispozici, ale negativní postoj Portugalska k nim diskreditoval mírové metody.⁵⁶

Centrum odporu se přesunulo z tradičních hierarchií, vytvořených Portugalci k jejich užitku, k jednotlivcům a skupinám. Masakry se konaly v Baixa do Cassange v Angole, Pidjiguiti v Guineji-Bissau a Mueda v Mosambiku. Byla vytvořena osvobozenecká hnutí, která své první roky strávila přípravou na ozbrojený boj.⁵⁷

Portugalsko bylo neustále nuceno pokoušet se čelit osvobozeneckým hnutím reformami, které byly ve skutečnosti čistě taktickými opatřeními. Jejich deklarovaný cíl – posílení postavení Afričanů, by ohrozil dominanci Portugalska, čemuž se portugalská vláda samozřejmě chtěla vyhnout.

3.5. Osvobozenecká hnutí

Osvobozenecká hnutí můžeme definovat jako sociální hnutí, která usilují o územní nezávislost nebo zvýšenou politickou či kulturní autonomii pro určitou národní, etnickou či rasovou skupinu v rámci existujícího státu. Tento termín je také používán i pro jiné skupiny lidí, jako jsou například ženy či homosexuálové, kteří bojují proti diskriminaci.⁵⁸

Pro utlačené obyvatelstvo skutečné osvobození znamená stav, kdy jsou sami schopni tvořit svou historii a udávat směr, kterým se bude jejich země ubírat. Tuto iniciativu nelze získat, pokud jsou podřízeni cizí nadvládě.⁵⁹

Rozlišujeme dva druhy osvobozeneckých hnutí. Některá hnutí jsou založená na pocitu sounáležitosti určité populace, přičemž nezáleží na jejím etnickém či rasovém složení. Tento

⁵⁶ Richard Gibson, *African Liberation Movements* (London: Oxford University Press, 1972), 274.

⁵⁷ Eduardo Mondlane, *The Struggle for Mozambique* (Harmondsworth: Penguin African Library, 1969), 102.

⁵⁸ „Liberation Movements“, Jeff Goodwin a Gabriel Hetland, *International Encyclopedia of the Social Sciences*, <https://www.encyclopedia.com/social-sciences/applied-and-social-sciences-magazines/liberation-movements> (staženo 13. července 2021).

⁵⁹ Ntalaja Nzongola. „Amilcar Cabral and the Theory of the National Liberation Struggle.“ *Latin American Perspectives* 11, č. 2 (1984): 44 <http://www.jstor.org/stable/2633520> (staženo 13. července 2021).

pocit sounáležitosti prostupující tato hnutí se nazývá občanský nacionalismus (civic nationalism). Jako příklad takového osvobozenického hnutí můžeme uvést Africký národní kongres, působící v Jihoafrické republice. Politiku občanského nacionalismu můžeme nalézt například i v USA.⁶⁰

Druhý typ osvobozenických hnutí je založen na pocitu sounáležitosti se specifickou etnickou či rasovou skupinou. Pro tento druh nacionalismu se vžilo označení etnický nacionalismus (ethnic nationalism). Tento typ je o poznání rozšířenější než občanský nacionalismus. Jako příklad si zde můžeme uvést Sionistické hnutí. Je to také rovněž typ nacionalismu prostupující africký kontinent.⁶¹

Častá také bývají tvrzení, že občanský nacionalismus je charakteristický pro vyspělé národy, které mohou k sobě přistupovat silně a sebevědomě a usilovat o spolupráci na základě vzájemného respektu. Naproti tomu etnický nacionalismus převládá v méně vyspělých zemích, kde je motivován pocitu méněcennosti.⁶²

Pro africká osvobozenická hnutí je také typické vedení asymetrické války. I v kontextu osvobození Angoly proti sobě bojovaly strany, které měly naprosto nevyrovnaný přístup ke zdrojům pro vedení boje, jak je pro asymetrickou válku typické.⁶³ V případě této země proti sobě stála Portugalská republika a tři národně osvobozenická hnutí. Ač se může zdát nemožné, že by v asymetrickém konfliktu mohla někdy vyhrát znevýhodněná strana, opak může být pravdou. Do hry vstupuje celá řada faktorů a silná nacionalistická touha je jedním z nich.⁶⁴

Nespokojenost angolské společnosti s portugalskou koloniální správou vyústila ve vznik tří národně osvobozenických hnutí. Lidové hnutí pro osvobození Angoly (MPLA), Národní osvobozenická fronta Angoly (FNLA) a Národní svaz pro úplnou nezávislost Angoly (UNITA). Všechna tři hnutí měla stejný plán – vytvořit nezávislý stát a pokusit se vytvořit respektabilní vládu. Problémem bylo, že když se Portugalsko z Angoly stahovalo,

⁶⁰ „Liberation Movements“, Jeff Goodwin a Gabriel Hetland, International Encyclopedia of the Social Sciences, <https://www.encyclopedia.com/social-sciences/applied-and-social-sciences-magazines/liberation-movements> (staženo 13. července 2021).

⁶¹ Ibidem.

⁶² Yael Tamir „Not So Civic: Is There a Difference Between Ethnic and Civic Nationalism?“, Annual Review of Political Science 22, č. 1 (11. květen 2019): 419–434, <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-022018-024059> (staženo 11. července 2021).

⁶³ Robert R. Tomes, „Relearning Counterinsurgency Warfare“, *Parameters* 34, č. 1 (2004):16–28, <https://press.armywarcollege.edu/parameters/vol34/iss1/11> (staženo 8. července 2021).

⁶⁴ Ivan Arreguín-Toft, „How the Weak Win Wars: A Theory of Asymmetric Conflict.“ *International Security* 26, č. 1 (2001): 93–128, <http://www.jstor.org/stable/3092079> (staženo 11. července 2021).

portugalská vláda nepředala kontrolu nad Angolou jednomu konkrétnímu hnutí, ale všem Angolanům. To uvrhlo zemi do velmi vleklé občanské války.

Vzhledem k tomu, že autoritářská povaha Estado Novo tvrdě potlačovala jakékoli snahy o vytvoření legitimních politických stran hájící národní zájmy, vytvořila tak půdu pro vznik odboje mimo oficiální politiku. Ti, kteří prosazovali národní zájmy, se začali uchýlovat ke guerillovému způsobu boje. Možná, že kdyby byl Lisabon ochotný nacionalistickým snahám naslouchat, nemusely by nepokoje propuknout v takové míře. Jak UNITA, FNLA i MPLA se během osvobozenického boje k násilí uchýlovaly velmi často. Kdyby Portugalsko dovolilo například vznik legitimních politických stran, ve kterých by jednotlivá hnutí byla zvyklá hájit své zájmy, mohlo by to vytvořit podmínky pro nenásilné řešení neshod.

Základ pro osvobozenická hnutí je často považován za odraz potřeb tří nejpočetnějších etnolingvistických skupin žijících v Angole. Etnocentristem byly ovlivněny nejvíce UNITA a FNLA, které měly svou základnu na vesnicích a malých městech. Oproti tomu MPLA měla největší podporu ve městech. Ta byla také daleko více ovlivněna portugalskou kulturou. Ačkoli etnicita hrála v osvobozenickém boji velikou roli, nebyl to jediný faktor, proč spolu hnutí nezládla spolupracovat.

Portugalská vláda velmi omezila používání domorodých jazyků, dobrovolná sdružení, náboženské organizace a dokonce i místní fotbalové týmy, podezřelé z politických inklinací. Zatímco během padesátých let 20. století mocnosti jako Velká Británie, Francie či Belgie svým koloniím svěřovaly stále více pravomocí, Portugalsko si své postavení ještě více upevňovalo. Portugalská policie pronikla do místních disidentských hnutí a zničila je. Takovéto praktiky jsou důvodem, proč se etnocentrismus osvědčil jako mocná zbraň v politice jednotlivých hnutí.⁶⁵

⁶⁵ John A. Marcum, „The Anguish of Angola: On Becoming Independent in the Last Quarter of the Twentieth Century.“, *A Journal of Opinion* 5, č. 4 (1975): 3–11, https://www.jstor.org/stable/1166519?seq=3#metadata_info_tab_contents (staženo 12. července 2021).

3.5.1. Lidové hnutí pro osvobození Angoly (MPLA)

MPLA (Movimento Popular de Libertação de Angola) vznikla v roce 1956 jako antitribalistická, antifeudální, strana bojující proti portugalskému kolonialismu.⁶⁶ S MPLA se ztotožňovali především městští intelektuálové. Klíčovým mužem tohoto hnutí byl Antonio Neto, který byl na koci roku 1962 zvolen jejím prezidentem.⁶⁷

Neto byl už od svého mládí pronásledován portugalskou tajnou policií (PIDE) pro své antikoloniální názory. V roce 1960 byl PIDE zadržen a uvězněn. Zadržení Neta proběhlo před jeho pacenty, kteří se vzbouřili a protestovali za jeho propuštění. Portugalští vojáci tento protest však tvrdě potlačili – přes 30 lidí zemřelo a 200 bylo zraněno. Pro tento incident se vžil pojem Icolo e Bengo masakr. Neto byl poté několikrát poslán do exilu a nakonec odsouzen k domácímu vězení. Ač vězněný Neto nemohl být osobně přítomen údajnému založení MPLA, strana ho pokládala za zakládajícího člena.⁶⁸

Zajímavé také je, že na rozdíl od vůdce FNLA, Holdena Roberta, který se během 13 let povstání neodvážil do Angoly, Neto a jeho spolupracovníci navštěvovali přímo bojové zóny.⁶⁹

Co se týče zrodu této strany, její kořeny jsou nejasné. Některé zdroje tvrdí, že byla založena v Angole roku 1956. Jiné tvrdí, že strana vznikla již před tímto datem v exilu. Nejčastěji se však udává, že MPLA vznikla splynutím dvou již existujících stran, Angolské komunistické strany (Partido Comunista Angolano – PCA) a Strany sjednoceného boje pro Afričany v Angole (Partido da Luta Unida dos Africanos de Angola – PLUA) v prosinci 1956.⁷⁰

Při zrodu MPLA, stejně jako u ostatních hnutí, hrála roli etnicita. Konkrétně se jednalo o lid Mbundu, který obývá severní Angolu od Luandy směrem do vnitrozemí po Malange. Od padesátých let protestující obyvatelstvo Luandy a sousedních měst oslovily myšlenky marxistických hnutí. Právě tato organizovaná hnutí se poté zformovala v MPLA (Movimento Popular de Libertação de Angola). Ačkoli právě v Luandě mělo Portugalsko

⁶⁶ James Garrett and Agostinho Neto, „The Lessons of Angola: An Eyewitness Report“ *The Black Scholar* 7, č. 9 (1976): 2–15, <http://www.jstor.org/stable/41066044> (staženo 8. července 2021).

⁶⁷ „Agostinho Neto.“, The Editors of Encyclopaedia Britannica, *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/biography/Agostinho-Neto> (staženo 8. července 2021).

⁶⁸ Jan Klíma, *Dějiny Angoly* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2019), 198.

⁶⁹ John A. Marcum, „Lessons of Angola“, *Foreign Affairs* 54, č. 3 (1976): 407–425, <https://www.jstor.org/stable/20039585?seq=1> (staženo 8. července 2021).

⁷⁰ Inge Tvedten, *Angola: struggle for peace and reconstruction* (Boulder, Colorado: Westview Press, 1997), 29.

největší vliv, MPLA často sázelo na kulturní historii země. Ve svých kampaních a sloganech odkazovali na již zaniklé království Mbundu, či místní hrdiny z historie.⁷¹

Bělošské obyvatelstvo bylo nejvíce koncentrované v Luandě a v Benguele. Důvod k tomu byl jasný - jednalo se o hlavní angolské přístavy, které současně sloužily jako překladiště většiny zboží, se kterým Angola obchodovala. Portugalští obchodníci byli téměř výhradně muži. Absence bělošských žen měla za následek, že právě v těchto přístavních oblastech byla největší koncentrace mesticů. Obchodní úspěchy mesticů (spolu s dobře sžitými asimilados) jim zaručovaly lepší sociální status než těm žijícím ve vnitrozemí. Zajímavé bylo, že ještě na začátku 20. století se právě tato vrstva obyvatel snažila o kooperaci s Portugalci. Vzhledem k možnosti dosáhnout vzdělání portugalského typu a jejich relativně dobrému postavení ve společnosti, nebyly zde nacionalistické tendence tak silné. Jako příklad zde můžeme uvést tzv. Angolskou ligu, která vznikla v roce 1912. V jejím programu můžeme spatřovat například požadavky na větší politickou participaci Angolanů, ovšem ne snahy o nezávislost.⁷²

Tento přístup se ale změnil po nevyslyšení požadavků mesticů a asimilados, jejichž postavení se společně se zvýšenou portugalskou migrací do Angoly zhoršovalo. Během 40. let 20. století se v Luandě a Benguele začala formovat ilegální nacionalistická hnutí. Byli to především tito asimilovaní, vzdělaní Angolané, kteří stáli u zrodu MPLA. Ale jak bylo zmíněno již v předešlém textu, primární požadavek už nebyla pouze reorganizace portugalské vlády a rasová rovnost. Právě v tomto prostředí se uchytily myšlenky marxismu a byl vztyčen nový cíl – ukončení portugalské nadvlády. A právě tato skutečnost byla zlomovým bodem, kdy nacionalistické skupiny, které se dříve s Portugalci snažily domluvit, upustily od rétoriky nenásilného řešení. S příchodem nové generace, která pocházela ze stejného sociálního a rasového prostředí jako jejich rodiče, se kolem 60. let zvýšila radikalita názorů i prostředků dosažení nezávislosti.

Co se týče politického smýšlení MPLA, její zakládající manifest vyzdvihoval nadkmenový ráz budoucího osvobozenického boje. Stálo zde, že v angolském osvobozenickém boji může zvítězit pouze velké osvobozenické hnutí, které bude sjednocenou frontou všech

⁷¹ John A. Marcum, „The Anguish of Angola: On Becoming Independent in the Last Quarter of the Twentieth Century.“, *A Journal of Opinion* 5, č. 4 (1975): 3–11, https://www.jstor.org/stable/1166519?seq=3#metadata_info_tab_contents (staženo 12. července 2021).

⁷² Douglas Wheeler, „Origins of African Nationalism in Angola: Assimilado Protest Writings, 1859–1929, *Protest and Resistance in Angola and Brazil*, (1972), 67–87. <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1525/9780520325869-005/html> (staženo 10. července 2021)

angolských protiimperialistických sil bez ohledu na barvu pleti, sociální postavení nebo náboženství. Ač v ústředí zájmu MPLA bylo etnikum Mbudndu, strana měla svou základnu i ve vzdělaných černoších, jejichž kmenové povědomí nebylo tak silné vlivem života ve městech.⁷³

Stejně jako většina hnutí, i Neto se musel spoléhat na podporu ze zahraničí. Sympatie k MPLA projevovalo Rusko a země východní Evropy, které hnutí prodávaly zbraně, a poskytovaly výcvik jeho členům. Blízko k MPLA měla také portugalská levice. Díky tomu se po převratu těšila podpoře jednak v socialistických a komunistických kruzích, tak měla také výhodné místo v radě MFA. Lusofilní povaha vedení MPLA se odrážela v prominentních politických rolích v hnutí za práva mesticů. Symbolický je i fakt, že Neto si vzal za manželku Portugalku.⁷⁴

Antikolonialismus byl po druhé světové válce spolu s právem na sebeurčení charakteristickým rysem politik mnoha afrických států. Touha po politické svobodě se stala společným jmenovatelem prakticky všech kolonizovaných území. Druhá světová válka znamenala také zrod bipolárního světa, ve kterém jak Rusko, tak USA podporovaly antikolonialismus, ač každá velmoc z jiného důvodu. Avšak nehledě na vnější faktory, právo na sebeurčení si musely vydobýt státy především zevnitř.

V případě MPLA zde ale přichází do hry další faktor. Angola bez přítomnosti Portugalců není jediným cílem – musí dojít taky ke zničení sociálních struktur vytvořených Portugalci. Jinými slovy, politická nezávislost je klíčová, ale dále musí následovat i nezávislost ekonomická. Osvobozené hnutí jde za hranice formální svobody státu.⁷⁵

Skutečnost, že se politika MPLA nasměřovala k levici a dosahovala značné podpory, je pravděpodobně ovlivněna tím, že MPLA jako jediná strana dokázala oslovit jak mestiky, tak asimilados, jelikož její program byl soustředěný především na třídní boj a ne na určitou rasu. Vedení MPLA je především městské a více rasově smíšené než v případě ostatních hnutí. Velkou skupinu sympatizantů tvořili obyvatelé angolských musseques⁷⁶ a venkovští

⁷³ Jan Klíma, *Dějiny Angoly* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2019), 193.

⁷⁴ John A. Marcum, „Lessons of Angola.“, *Foreign Affairs* 54, č. 3 (1976): 407-425, <https://www.jstor.org/stable/20039585?origin=crossref&seq=1> (staženo 10. července 2021).

⁷⁵ Larry G Gerber, „*Presidential Studies Quarterly*“ 16, č. 3 (1986): 568–570, <http://www.jstor.org/stable/27550369> (staženo 10. července 2021).

⁷⁶ Musseques je označení pro osady v Angole. Tento pojem bývá většinou spojován s rozlehlými slumy kolem hlavního města Angoly, Luandy.

Mbunduové.⁷⁷

3.5.2. Nejednotnost osvobozeneckých hnutí

Jedním z hlavních faktorů, které bránily Angole ve vytvoření jednotné opozice, byla neochota hnutí se sjednotit. Počínaje rokem 1961 až do karafiátové revoluce všechna tři hnutí simultánně soutěžila o přízeň svých spoluobčanů, snažila se získat co největší území a především mezinárodní uznání právě pro své hnutí. Byli přesvědčeni, že s ním by ruku v ruce šla i materiální pomoc tolik potřebná k vojenskému vítězství. Největší naději na takovýto úspěch vzbuzovala FNLA. Její armáda byla ze všech hnutí největší, což jí dávalo značnou výhodu oproti ostatním hnutím i při rezistenci vůči Portugalcům. Kamenem úrazu zde byla špatná organizace a až přílišné upřednostňování zájmů Bakongů.

MPLA neměla zdaleka tak velkou armádu jako FNLA, ovšem tento rozdíl dorovnávala dobrou organizovaností a především schopností oslovit občany různých etnik. Avšak i MPLA měla svou slabou stránku a tou byly vnitřní rozkoly uvnitř hnutí samotného. Ty dosáhly takových rozměrů, že v roce 1972 hnutí skoro ztratilo svou bojeschopnost. Naproti tomu hnutí s nejmenší armádou, UNITA, disponovalo jak dobrou organizovaností, tak velmi charismatickým vůdcem, Jonasem Savimbim. Po převratu v roce 1974 si každé hnutí dohodlo své vlastní příměří s odcházejícím Portugalskem. S odchodem Portugalců rovněž ztratili jediné, co je spojovalo – boj proti kolonizaci.⁷⁸

Přestože ze začátku UNITA dosahovala poměrně dobrých výsledků a podařilo se jí získat přes 70% rozlohy Angoly, její úspěch se zastavil v roce 1994. Angole se opět dostalo mezinárodní podpory a její armáda byla nově vybavena. Ve světle těchto událostí se vůdce hnutí UNITA, Jonas Savimbi, rozhodl, že přijme další dohody zprostředkované OSN. Ty byly postavené na podobných kritériích jako Estorilské dohody, tzv. Lusacký protokol.⁷⁹

⁷⁷ John A. Marcum, "Lessons of Angola.", *Foreign Affairs* 54, č. 3 (1976): 407–425, <https://www.jstor.org/stable/20039585?origin=crossref&seq=1> (staženo 9. července 2021).

⁷⁸ Donald S. Rothchild, *Managing Ethnic Conflict in Africa: Pressures and Incentives for Cooperation*. (Washington D.C.: Brookings Institution Press, 1997), 115.

⁷⁹ *Ibidem*, 112.

Závěr

V této práci byla analyzována portugalská koloniální správa v afrických koloniích. Práce popisuje vývoj koloniální správy před nastolením autoritářského Estado Novo a období po něm. Před Estado Novo nebyla věnována správě kolonií velká pozornost a tato agenda byla často odsouvána na druhou kolej. Generální guvernéri často opouštěli své posty, jelikož se jim nedostávalo potřebných financí a podpory pro své území. Snahou o zlepšení situace bylo zřízení funkce styčných důstojníků, vybavených většími pravomocemi. Ovšem jednalo se spíše o změnu formální, a v administrativě kolonií nepřinesla výraznější zlepšení. S příchodem Salazara se výrazně zvýšila byrokratizace koloniální správy. Salazar kladl důraz na centralizaci impéria a jejich těsné sepětí s mateřskou zemí.

Jako palčivý problém konkrétně demonstrující špatnou koloniální správu představuje práce situaci v angolské společnosti. Ta se potýkala s vážnými etnickými konflikty, které Portugalci nejenom ignorovali, ale ještě více zhoršili. Nastavili v koloniích silně diskriminační rasové zákony a udržovali domorodé africké obyvatelstvo v podřadném postavení. To nemělo prakticky žádné slovo v politickém životě země a jakékoli snahy o zlepšení jejich postavení byly tvrdě potlačovány. V Angole díky portugalské koloniální správě vznikly nové společenské vrstvy, které měly rozdílná práva ve společnosti.

Jako jedno z hlavních selhání portugalské koloniální administrativy spatřuje autorka oddělený vzdělávací a právní systém pro domorodé obyvatelstvo. Portugalská vláda si tímto pojistila nemožnost vytvoření domorodé inteligence, která by byla schopna zformovat opozici.⁸⁰

V práci bylo dokázáno, že asimilace domorodého obyvatelstva s portugalským byla značně nezdařilá. Lusotropikalismus formuloval jakýsi teoretický rámec, který se však neshodoval s realitou. Portugalská asimilační politika byla rasisticky motivovaná, způsobila segregaci dvou rozdílných kultur a limitovala sociální vzestup domorodců. Portugalská koloniální správa se snažila o asimilaci pouze do takové míry, aby zajistila prosperitu svých kolonií, ale zároveň aby asimilované obyvatelstvo nebylo hrozbou pro koloniální systém.

V portugalských koloniích nebyla žádná praxe legálních domorodých politických stran, podílejících se na veřejném politickém životě. V důsledku toho vznikl ilegální odboj proti

⁸⁰ Eduardo de Sousa Ferreira, *Portuguese colonialism in Africa, the end of an era: The effects of Portuguese colonialism on education, science, culture and information* (Paris: Unesco Press, 1974), 112.

portugalské koloniální správě, ze kterého se zrodila tři národně osvobozenecá hnutí vystupující proti portugalské vládě. Avšak neschopnost hnutí se sjednotit a vyčerpávající bojování mezi sebou samými, jim znemožňovalo vytvořit odboj, který by sám o sobě mohl zlomit portugalskou nadvládu.

Práce přibližuje zformování osvobozenecého hnutí MPLA. Důraz je kladen především na kulturní a sociologický aspekt provázející vznik tohoto hnutí. Analýza tohoto hnutí byla vybrána z toho důvodu, že vznikla z řad mesticů a asimilados, kteří se původně snažili o kooperaci s portugalskou administrativou. V programu zakládajícím tuto stranu můžeme spatřovat požadavky na větší politickou participaci Angolanů, ovšem ne snahy o nezávislost.

Portugalská koloniální správa byla natolik nezdařilá, že začala být hrozbou pro mezinárodní prostředí a bezpečnost. Nejen, že Portugalsko neimplementovalo nařízení OSN z roku 1963, ale přitvrdilo represi nacionalistických snah ve všech svých koloniích. Místní obyvatelstvo, kterému se nedostávalo patřičné politické reprezentace, se začalo radikalizovat a vytvářet národně osvobozenecá hnutí. Ta na svém začátku usilovala o větší míru autonomie pro své území, ale po nevyslyšení jejich volání se uchýlili ke gerilovému způsobu boje.

Portugalská koloniální správa za sebou zanechala dědictví ve formě ztíženého ekonomického rozvoje a vážných politických problémů ze kterých se země těžko vzpamatovávají. V Africe vzniklo množství malých států, těžko schopných zajistit si svou vlastní bezpečnost. Naproti tomu vznikla řada velkých států, které byly vymezeny bez ohledu na etnické složení obyvatel. Jsou to právě post koloniální oblasti, které dodnes sužují konflikty pramenící právě ze špatné koloniální správy. Skutečnosti, které byly Portugalci ignorovány, napomohly zrození vleklých a násilných konfliktů.⁸¹

⁸¹ Encyclopaedia Britannica „Western colonialism - The Sinai-Suez campaign (October–November 1956)“, <https://www.britannica.com/topic/Western-colonialism/The-Sinai-Suez-campaign-October-November-1956#ref311586> (staženo 9. března 2021).

Summary

This bachelor thesis elaborates on the topic of Portuguese colonial administration in Angola. The focal point of this thesis is to examine the impact that the colonial administration had on Angolan society. The author begins with providing the reader with general context of Portuguese colonisation and the specifics of colonial policy in Angola. The author then gives an overview of the development of colonial administration, mainly during the period of Estado Novo (1926-1974). Crucial part of this thesis is its second chapter that deals with the analysis of Angolan society in the time of Portuguese colonisation, especially in relation to the native population. Several aspects of mistreatment of native people were highlighted, such as the separation of education system or the dual legal system. The author argues that the neglect of needs of native populations contributed to radicalisation of Angolan society. In Angolan case this resulted in the emergence of three national liberation movements. People's Movement for the Liberation of Angola was further analysed as the author believes that it best demonstrates the role that the new societal structures, introduced by the Portuguese played in this process.

Použitá literatura

- [1] Arreguín-Toft, Ivan. How the Weak Win Wars: A Theory of Asymmetric Conflict.“ *International Security* 26, č. 1 (2001): 93-128, <http://www.jstor.org/stable/3092079> (staženo 11. července 2021).
- [2] Cabral, Amílcar. „National Liberation and Culture.“ *Transition*, č. 45 (1974): 12–17, https://www.jstor.org/stable/2935020?ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3Ae677ab704f63c8db43dab0a86c60af0c&seq=1 (staženo 12. července 2021).
- [3] Carl, E. George. Portugal e o Futuro, análise da conjuntura nacional by António de Spínola. *Journal of Southern African Studies* (Abingdon-on-Thames: Taylor & Francis, 1974).
- [4] Duffy, James. Portuguese Africa (Angola and Mozambique): Some Crucial Problems and the Role of Education in Their Resolution, *The Journal of Negro Education* 30, č. 3, African Education South of the Sahara (Summer, 1961), 294–301 Portuguese Africa (Angola and Mozambique): Some Crucial Problems and the Role of Education in Their Resolution https://www.jstor.org/stable/2294318?seq=1#metadata_info_tab_contents (staženo 11. července 2021).
- [5] Encyclopaedia Britannica, „Agostinho Neto.“, *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/biography/Agostinho-Neto> (staženo 8. července 2021).
- [6] Encyclopaedia Britannica. „Portugal since 1974, The Revolution of the Carnations“, , <https://www.britannica.com/place/Portugal/The-New-State-after-Salazar> (staženo 17. 3. 2021).
- [7] Encyclopaedia Britannica. „Western colonialism - The Sinai-Suez campaign (October–November 1956)“, Britannica, <https://www.britannica.com/topic/Western-colonialism/The-Sinai-Suez-campaign-October-November-1956#ref311586> (staženo 9. 3. 2021).
- [8] Ferreira, Eduardo de Sousa. Portuguese colonialism in Africa, the end of an era: The effects of Portuguese colonialism on education, science, culture and information (Paris: Unesco Press, 1974).
- [9] Garrett, James and Neto, Agostinho. „The Lessons of Angola: An Eyewitness Report“ *The Black Scholar* 7, č. 9 (1976): 2-15. <http://www.jstor.org/stable/41066044> (staženo 8. července 2021).
- [10] Gerber, Larry, „*Presidential Studies Quarterly*“ 16, č. 3 (1986): 568–570, <http://www.jstor.org/stable/27550369> (staženo 10. července 2021).
- [11] Gibson, Richard. *African Liberation Movements*. (London: Oxford University Press, 1972).
- [12] Goodwin, Jeff a Hetland, Gabriel. „Liberation Movements“, *International Encyclopedia of the Social Sciences*, <https://www.encyclopedia.com/social-sciences/applied-and-social-sciences-magazines/liberation-movements> (staženo 13. července 2021).
- [13] Havik, Philip „“Direct” or “Indirect” Rule? Reconsidering the Role of Appointed Chiefs and Native Employees in Portuguese West Africa“ *Africana Studia*, č. 15 (2011): 29–56, https://www.researchgate.net/publication/280878564_Direct_or_Indirect_Rule_Reconsidering_the_roles_of_appointed_chiefs_and_native_employees_in_Portuguese_West_Africa (staženo 10. července 2021).
- [14] Holeňová, Marie. Comparison of the Colonial Policy of the Portuguese New State During 1926-1945 and 1945-1961: An Ideological and Legislative Perspective. Praha, 2020. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra evropských studií. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Barbora Menclová.

- [15] Joao Caetano, Mário Augusto. *Angola od osvobozeneckých bojů do současnosti*. Praha, 2007. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filosofická fakulta, Ústav blízkého východu a Afriky. Vedoucí diplomové práce Alemayehu Kumsa
- [16] Kees, Alexander, The Constraints of Late Colonial Reform Policy: Forced Labour Scandals in the Portuguese Congo (Angola) and the Limits of Reform under Authoritarian Colonial Rule, 1955–61. *Portuguese Studies* 28, č. 2 (2012): 186-200. https://www.jstor.org/stable/10.5699/portstudies.28.2.0186#metadata_info_tab_contents (staženo 10. července 2021).
- [17] Klíma, Jan. *Angola - Stručná historie států*. Praha: Libri, 2003.
- [18] Klíma, Jan. *Dějiny Angoly*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2019.
- [19] Klíma, Jan. *Dějiny Portugalska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996.
- [20] Lacina, Karel. *Nejnovější dějiny Afriky*. Praha: Svoboda, 1987.
- [21] Marcum, John. "Lessons of Angola.", *Foreign Affairs* 54, č. 3 (1976): 407–25, <https://www.jstor.org/stable/20039585?origin=crossref&seq=1> (staženo 10. července 2021).
- [22] Marcum, John. "The Anguish of Angola: On Becoming Independent in the Last Quarter of the Twentieth Century.", *Issue: A Journal of Opinion* 5, č. 4 (1975): 3–11, <https://www.jstor.org/stable/1166519?origin=crossref&seq=1> (staženo 10. července 2021).
- [23] Ministério das Colónias, Reforma Administrativa Aprovada pelo Decreto-Lei nº 23.229, 15th November 1933 (Lisbon: Agência Geral das Colónias, 1933).
- [24] Mondlane, Eduardo. *The Struggle for Mozambique*, Harmondsworth, 1969 (Penguin African Library).
- [25] Motoška, Miloš. *Angola*, Praha: Pressfoto, 1982.
- [26] Neto da Conceição, Maria. The Colonial State and Its Non-Citizens: “Native Courts” and Judicial Duality in Angola, *Portuguese studies review* 25 (2017) 235–253. <https://eds-a-ebSCOhost-com.ezproxy.is.cuni.cz/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=e0335612-9431-4a09-b078-dcee2a3168aa%40sdc-v-sessmgr01> (staženo 8. července 2021)
- [27] New World Encyclopedia, „Scramble for Africa“, https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Scramble_for_Africa (staženo 9. července. 2021).
- [28] Nzongola, Ntalaja. „Amilcar Cabral and the Theory of the National Liberation Struggle.“ *Latin American Perspectives* 11, č. 2 (1984): 44 <http://www.jstor.org/stable/2633520> (staženo 13. července 2021).
- [29] Rothchild, Donald S. (1997). *Managing Ethnic Conflict in Africa: Pressures and Incentives for Cooperation*. Washington D.C.: Brookings Institution Press, 1997.
- [30] Smith, Alan K. António Salazar and the Reversal of Portuguese Colonial Policy, *The Journal of African History* 15, č. 4. (1974), 653–667. António Salazar and the Reversal of Portuguese Colonial Policy https://www.jstor.org/stable/180995?seq=1#metadata_info_tab_contents (staženo 10. července 2021).
- [31] Tamir, Yael. „Not So Civic: Is There a Difference Between Ethnic and Civic Nationalism?“, *Annual Review of Political Science* 22, č. 1 (11. květen 2019): 419–34.

<https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-022018-024059> (staženo 11. července 2021).

- [32] Tavartes de Almeida, Pedro. „Ruling the Empire: The Portuguese Colonial Office (1820s-1926)“ *Revista da História das Ideias*, č. 27 (květen 2014): 137–169, https://www.researchgate.net/publication/262187345_Ruling_the_Empire_The_Portuguese_Colonial_Office_1820s-1926 (staženo 9. července. 2021).
- [33] „The Scramble for Africa“, St Johns’s College Cambridge, https://www.joh.cam.ac.uk/library/library_exhibitions/schoolresources/exploration/scramble_for_africa (staženo 9. července. 2021).
- [34] Tomes, Robert R. „Relearning Counterinsurgency Warfare“, *Parameters* 34, č. 1 (2004):16–28, <https://press.armywarcollege.edu/parameters/vol34/iss1/11> (staženo 8. července 2021).
- [35] Tvedten, Inge. *Angola: struggle for peace and reconstruction* Boulder. Colorado: Westview Press, 1997.
- [36] Vansina, Jan. *Being Colonized: The Kuba Experience in Rural Congo, 1880–1960*. Madison, Wisconsin: University of Wisconsin Press, 2010.
- [37] Wheeler, Douglas a Pelissier, Rene. *Angola*. London: Pall Mall Press, 1971.
- [38] Wheeler, Douglas. „Origins of African Nationalism in Angola: Assimilado Protest Writings, 1859–1929“, in *Protest and Resistance in Angola and Brazil*. Los Angeles: University of California, 1972.
- [39] Wright, George. *The Destruction of a Nation: United States' Policy Towards Angola Since 1945*. 1997.

Teze bakalářské práce

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
Jméno:	Lucie Kenkušová
E-mail:	66544049@fsv.cuni.cz
Studijní obor:	Mezinárodní teritoriální studia
Semestr a školní rok zahájení práce:	ZS 2020/2021
Semestr a školní rok ukončení práce:	LS 2020/2021
Vedoucí bakalářského semináře:	PhDr. Jan Hornát, PhD.
Vedoucí práce:	PhDr. Barbora Menclová
Název práce:	Portugalská koloniální správa a její dopady na angolskou společnost
Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek):	Předkládaná bakalářská práce si klade za cíl analyzovat portugalskou koloniální správu v Angole. Důraz je kladen na společenské důsledky koloniální administrativy. Autorka práce se domnívá, že nové sociální struktury vytvořené Portugalci, především pak podřadné postavení domorodého obyvatelstva, znázorněno například segregací vzdělávacího systému či odlišnými právními systémy, jsou jedněmi z faktorů radikalizace angolské společnosti a následně vzniku osvobozeneckých hnutí.
Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek):	Od zadání projektu do odevzdání práce došlo k výrazným úpravám. Především došlo k podstatnému zúžení tématu práce a tomu odpovídajícímu upravení jejího obsahu. Práce se měla původně soustředit na osvobozenecká hnutí v Angole a vztahy s Portugalskou vládou. Časový rámec práce také nebyl striktně určen, zatímco v konečné verzi je práce odvíjena od trvání portugalského Estado Novo (1926-1974). Vzhledem k dostupnosti zdrojů, byl hlavní důraz přenesen na portugalskou koloniální administrativu a její dopad na angolskou společnost. Pro hlubší analýzu bylo vybráno jen jedno osvobozenecké hnutí (MPLA).
Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu):	<ol style="list-style-type: none">1. Portugalský kolonialismus<ol style="list-style-type: none">1.1. Koncept portugalské koloniální správy<ol style="list-style-type: none">1.1.1. Problémy portugalské koloniální správy2. Změny v portugalské koloniální správě<ol style="list-style-type: none">2.1. Portugalská koloniální správa za Estado Novo2.2. Zhroucení Salazarova režimu2.3. Mezinárodní izolace Portugalska3. Odkaz portugalské koloniální správy v angolské společnosti<ol style="list-style-type: none">3.1. Utváření nové angolské společnosti3.2. Oddělení vzdělávacího systému3.3. Oddělení právního systému3.4. Formování opozice3.5. Osvobozenecká hnutí<ol style="list-style-type: none">3.5.1. Lidové hnutí pro osvobození Angoly (MPLA)3.5.2. Nejednotnost osvobozeneckých hnutí
Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů):	Carl, E. George. Portugal e o Futuro, análise da conjuntura nacional by António de Spínola. Journal of Southern African Studies (Abingdon-on-Thames: Taylor & Francis, 1974). Duffy, James. Portuguese Africa (Angola and Mozambique): Some Crucial Problems and the Role of Education in Their Resolution, The Journal of Negro Education 30, č. 3, African Education South of the Sahara (Summer, 1961), pp. 294-301 Klíma, Jan. Dějiny Angoly, (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2019)

Klíma, Jan. Dějiny Portugalska, (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996)
Lacina, Karel. Nejnovější dějiny Afriky, (Praha: Svoboda, 1987)
Marcum, John. "Lessons of Angola.", Foreign Affairs 54, č. 3 (1976): 407-25.
Marcum, John. "The Anguish of Angola: On Becoming Independent in the Last Quarter of the Twentieth Century.", Issue: A Journal of Opinion 5, č. 4 (1975): 3-11.
Neto da Conceição, Maria. The Colonial State and Its Non-Citizens: "Native Courts" and Judicial Duality in Angola. Portuguese studies review 25 (2017)
Wheeler, Douglas a Pelissier, Rene. Angola (London: Pall Mall Press, 1971)
Wheeler, Douglas. „Origins of African Nationalism in Angola: Assimilado Protest Writings, 1859–1929“, in Protest and Resistance in Angola and Brazil, (Los Angeles: University of California, 1972)

Podpis studenta a datum

Lucie Kenkušová

22. 7. 2021

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		